

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Кафедра соціальних та економічних дисциплін, факультет № 2

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «Фінансово-економічний аналіз»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
071 «Облік і оподаткування»

м. Вінниця
2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Протокол від 28.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 28.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціальних та економічних дисциплін
(протокол від 28.08.2023 р. № 7).

Розробники: завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент Ткаченко Сергій Олександрович;
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін, кандидат економічних наук Петченко Марина Валентинівна

Рецензенти:

1. професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат економічних наук, професор Глущенко А.С.;
2. доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент Павленко Н.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Усього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
5 семестр							
Тема 1. Теоретичні основи фінансового аналізу.	8	2	2	-	-	4	екза мен
Тема 2. Загальна оцінка фінансового стану підприємства	10	2	2	-	-	6	
Тема 3. Аналіз фінансової стійкості підприємства	8	2	2	-	-	4	
Тема 4. Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства	8	2	2	-	-	4	
Тема 5. Аналіз грошових потоків	8	2	2	-	-	4	
Тема 6. Аналіз ефективності використання капіталу	8	4	4	-	-	6	
Тема 7. Аналіз кредитоспроможності підприємства	8	2	2	-	-	4	
Тема 8. оцінювання виробничо-фінансового левериджу	12	2	2	-	-	4	
Тема 9. Аналіз ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства	10	4	4	-	-	6	
Тема 10. Короткостроковий прогноз фінансового стану підприємства	10	2	2	-	-	6	
Тема 11. Аналіз фінансового стану неплатоспроможних підприємств та запобігання їх банкрутству	14	4	4	-	-	6	
Тема 12. Стратегічний аналіз фінансового ризику та напрями його зменшення	10	2	2	-	-	6	
Всього за семестр № 5:	120	30	30	-	-	60	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема 1. Теоретичні основи фінансового аналізу.

Семінарське заняття. Контрольно-аналітична діяльність суб'єктів господарювання

Навчальна мета заняття: розглянути аналіз як систему, що забезпечує відтворювальні процеси, сформулювати основні показники функціонування фінансових служб та їх аналітичної складової.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 1 Предмет і завдання фінансового аналізу
- 2 Сутність і напрями аналізу фінансового стану підприємства
- 3 Види фінансового аналізу та його користувачі
- 4 Метод фінансового аналізу
- 5 Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу

Методичні вказівки:

Фінансовий аналіз є однією з найважливіших функцій управління, за допомогою якої оцінюється фінансова конкурентоспроможність суб'єктів господарювання у ринковій економіці.

Об'єктами фінансового аналізу можуть бути підприємство або окрема фінансова операція. Суб'єктами фінансового аналізу виступають фінансові аналітики, які зацікавлені в ефективній діяльності підприємства: управлінський персонал, акціонери, банки, контролюючі органи різних рівнів (галузеві, фіскальні, статистичні та ін.).

Зміст фінансового аналізу визначається комплексною метою і завданнями. Комплексна мета фінансового аналізу – це формування уявлення про об'єкт аналізу на базі фінансових критеріїв та показників, тобто одержання певної кількості ключових, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну характеристику фінансового стану підприємства.

Досягнення мети передбачає послідовне розв'язання взаємопов'язаних завдань фінансового аналізу, основними з яких є:

- всебічне оцінювання фінансового стану підприємства за напрямками: майновий стан, фінансова стійкість, платоспроможність і ліквідність, грошові потоки, ефективність використання капіталу, кредитоспроможність, ділова активність та інвестиційна привабливість та ін.;
- дослідження динаміки показників фінансового стану, виявлення основних факторів, які спричинили відповідні зміни; прогнозування основних тенденцій у фінансовому стані;
- перевірка дотримання підприємством фінансової, розрахункової та кредитної дисципліни, виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом,

банками, кредиторами, а також використання коштів за цільовим призначенням;

- визначення прибутковості діяльності підприємства для порівняння її з аналогічними показниками інших суб'єктів господарювання, оцінювання ринкової вартості підприємства;
- своєчасне виявлення й усунення недоліків у господарській діяльності; визначення резервів поліпшення фінансового стану та підвищення ефективності функціонування підприємства;
- забезпечення необхідною інформацією процесів обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансових відносин підприємства, контроль за їх практичною реалізацією.

У процесі фінансового аналізу виявляються взаємозв'язки і взаємозалежності між різними показниками фінансово-господарської діяльності, що дозволяє суб'єктам господарювання приймати обґрунтовані економічні рішення на основі оцінки поточного фінансового стану й інших результатів діяльності підприємства за попередні періоди (роки, квартали, місяці), а також потенційних можливостей на перспективу.

Предметом фінансового аналізу є фінансово-господарські процеси, їхні результати і фактори формування.

Об'єктом фінансового аналізу є суб'єкти господарювання (підприємства, організації, фірми і т.п.). Як об'єкти вивчення можуть виступати і конкретні фінансові показники, наприклад платоспроможність і ін.

Зміст фінансового аналізу представляє собою – глибоке і усебічне вивчення фінансового стану підприємства і факторів його формування – прибутку, реалізації продукції, її собівартості і деяких інших взаємозалежних і взаємообумовлених показників.

Послідовність аналізу фінансового стану підприємства включає такі етапи:

1. Збирання інформації та оцінювання її об'єктивності.
2. Проведення горизонтального і вертикального аналізу показників фінансової звітності.
3. Розрахунок і групування фінансово-економічних показників за основними напрямками аналізу фінансового стану.
4. Виявлення тенденцій зміни показників за період дослідження.
5. Встановлення взаємозв'язків між факторними і результативними показниками, інтерпретація результатів факторного аналізу.
6. Підготовка висновків щодо фінансового стану підприємства та його динаміки.
7. Виявлення «вузьких» місць і пошук резервів.
8. Розроблення рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Основними функціями фінансового аналізу є:

- об'єктивна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності

і діловій активності об'єкта аналізу;

- виявлення факторів і причин досягнутого стану й отриманих результатів;
- підготовка й обґрунтування прийнятих управлінських рішень у сфері фінансів;
- виявлення і мобілізація резервів поліпшення фінансового стану і фінансових результатів, підвищення ефективності всієї господарської діяльності.

Запитання для перевірки знань

1. Яке місце займає фінансовий аналіз у загальносистемному економічному аналізі?
2. У чому полягає зміст фінансового аналізу як функції управління, інформаційної системи та методу дослідження?
3. Що є предметом фінансового аналізу?
4. Що належить до об'єктів фінансового аналізу? Назвіть суб'єкти фінансового аналізу.
5. Що є комплексною метою фінансового аналізу?
6. Які завдання вирішує фінансовий аналіз?
7. Вирішенню яких стратегічних завдань сприяє фінансовий аналіз?
8. Що таке фінансовий стан підприємства? Якою є головна мета його аналізу?
9. Які завдання дає змогу вирішувати аналіз фінансового стану підприємства?
10. Що таке загальна модель аналізу фінансового стану підприємства?
11. Які дії включає послідовність аналізу фінансового стану підприємства?
12. Які нормативні методики оцінювання фінансового стану підприємств використовуються в Україні?
13. У чому полягає основна мета експрес-аналізу фінансового стану? В якій послідовності він проводиться?
14. Що таке деталізований аналіз фінансового стану?
15. Як класифікуються види фінансового аналізу за різними ознаками?
16. У чому полягає основний зміст зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу?
17. Як поділяються зовнішні користувачі інформації? Які цілі вони ставлять під час проведення аналізу фінансового стану підприємств?
18. Якими є основні завдання зовнішнього фінансового аналізу?
19. Які завдання вирішує внутрішній аналіз фінансового стану підприємства?
20. Якими є порівняльні характеристики зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу?
21. До чого зводяться особливості зовнішнього фінансового аналізу?
22. Що належить до особливостей внутрішнього фінансового аналізу?
23. Що є методом фінансового аналізу? Які його особливості?
24. У чому полягає зміст принципів фінансового аналізу?
25. Що є особливостями неформалізованих та формалізованих способів і прийомів аналізу?

Теми рефератів

1. Формалізовані (кількісні) методи фінансового аналізу.
2. Основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності.
3. Аналітичні коефіцієнти у фінансовому аналізі.
4. Комерційна таємниця підприємства.
5. Інформаційне забезпечення аналізу.
6. Перевірка інформації за формою і змістом.
7. Якісні характеристики фінансової звітності. 8. Аналітичні можливості інформації форм статистичної звітності

Література: Основні підручники: 3, 6, 7. Допоміжна література: 1, 8, 13, 14, 15.

Тема 2. Загальна оцінка фінансового стану підприємства

Навчальна мета заняття: розглянути систему механізмів оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

1. Характеристика активів і пасивів балансу
2. Класифікація видів активів і пасивів
3. Аналіз основних та необоротних активів
4. Аналіз оборотних активів
5. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу

Методичні вказівки:

Головною метою аналізу фінансового стану є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства і пошук шляхів зміцнення фінансового стану підприємства та його платоспроможності. Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

1. Загальна оцінка фінансового стану та чинників, що його зумовлюють.
2. Розрахунок аналітичних показників платоспроможності, ліквідності, фінансової та ринкової стабільності підприємства та визначення причинно-наслідкових зв'язків між ними.
3. Оцінка дотримання фінансової, розрахункової та кредитної дисципліни.
4. Аналіз ефективності використання капіталу та оцінка ділової активності підприємства.
5. Розробка конкретних заходів, спрямованих на ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.
6. Аналіз фінансового стану підприємства починається з оцінювання складу, структури та динаміки сукупного капіталу. Сукупний капітал – це підсумок (валюта) балансу, що, з одного боку, показує загальну суму засобів, які має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (пасив).

7. Сучасний баланс (звіт про фінансовий стан) значною мірою наближений до балансів, які складаються у більшості країн світу. Він має три розділи в активі та чотири розділи в пасиві. Загальна вартість майна (джерел формування капіталу) підприємства дорівнює валюті балансу.
8. Валюта балансу розглядається як облікова (балансова) вартість підприємства.

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз його майнового стану за інформацією балансу (звіту про фінансовий стан). Майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань).

Аналіз складу, структури та динаміки активів і пасивів підприємства на підставі даних балансу може проводитись одним із таких способів:

- без попередньої зміни статей балансу;
- за допомогою побудови скороченого аналітичного балансу шляхом об'єднання однорідних за складом балансових статей;
- додатковим коригуванням статей балансу на індекс інфляції.

До основних позитивних характеристик майнового стану з погляду загальної інформації активу балансу (звіту про фінансовий стан) належать такі.

1. Збільшення загальної вартісної оцінки активів (з урахуванням рівня інфляції), що свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства, його фінансової ваги на ринку. Збільшення валюти балансу вказує, як правило, на зміцнення економічного потенціалу підприємства, зростання його виробничих можливостей.

Якщо приріст активів відбувається переважно за рахунок «негативних» статей (наприклад, довгострокова і поточна (за видами) дебіторська заборгованість), така тенденція буде оцінюватися негативно.

Крім того, необхідно враховувати вплив інфляційного фактору.

2. Перевищення темпу приросту оборотних активів (зокрема, запасів) над темпом приросту необоротних активів (зокрема, основних засобів), що зумовлює зростання частки оборотних активів у майні. Така динаміка забезпечує зменшення ризику компенсації авансованого капіталу та підвищення його віддачі за рахунок прискорення оборотності активів.

Оцінюючи інформацію розділу I активу балансу (звіту про фінансовий стан) «Необоротні активи», необхідно враховувати, що:

- наявність нематеріальних активів, значна частка приросту нематеріальних активів у загальній зміні величини необоротних активів характеризує обрану підприємством стратегію як інноваційну, оскільки кошти вкладаються в інтелектуальну власність;
- аналогічні високі показники за довгостроковими фінансовими інвестиціями вказують на фінансово-інвестиційну стратегію розвитку підприємства;
- якщо основні засоби і незавершені капітальні інвестиції становлять найбільшу частку в необоротних активах, це може свідчити про орієнтацію

на створення матеріальних умов для розширення основної діяльності;

- підвищення частки довгострокової дебіторської заборгованості в необоротних активах негативно впливає на ефективність діяльності підприємства;
- зниження коефіцієнта зносу (відповідно підвищення коефіцієнта придатності) основних засобів свідчить про поліпшення функціонального стану необоротних активів.

Формулюючи висновки за результатами аналізу складу, структури та динаміки оборотних активів, тобто статей розділу II активу балансу (звіту про фінансовий стан) «Оборотні активи», мають на увазі, що:

1. абсолютний приріст грошей та їх еквівалентів, зростання їхньої частки в майні та оборотних активах свідчить про створення умов для підвищення рівня платоспроможності, а відтак і зміцнення фінансового стану підприємства. Разом із тим наявність значних залишків грошових коштів упродовж тривалого періоду часу може бути результатом нераціонального їх використання;

2. під час вивчення структури оборотних активів необхідно звернути особливу увагу на тенденції змін таких видів, як запаси і поточні біологічні активи. Зокрема, підвищення частки виробничих запасів може свідчити:

- про нарощування виробничого потенціалу підприємства;
- прагнення за рахунок вкладень у матеріальні оборотні ресурси захистити грошові активи від знецінення під впливом інфляції;
- нераціональність обраної стратегії господарювання, внаслідок якої значна частина оборотних активів іммобілізується у виробничих запасах, ліквідність яких переважно є невисокою.

Перевищення темпу приросту готової продукції і товарів над темпами приросту майна й оборотних активів може бути ознакою накопичення проблем у збутовій діяльності, неефективності маркетингової стратегії підприємства;

3. позитивною характеристикою майнового стану є зменшення сум поточної дебіторської заборгованості за видами та в цілому, зниження її частки в майні та оборотних активах.

До основних позитивних характеристик фінансового стану з погляду загальної інформації пасиву балансу слід віднести такі.

1. Збільшення абсолютної величини власного капіталу, зростання його частки в джерелах формування капіталу, що вказує на підвищення рівня фінансової стійкості підприємства. Зміна співвідношення власного і позикового капіталу, їх динаміка визначають економічну незалежність підприємства, стан його фінансової автономії.

Підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу відбуватиметься за таких змін складових пасиву:

- темп приросту власного капіталу перевищує темп приросту зобов'язань і забезпечень;
- власний капітал збільшується, а зобов'язання і забезпечення зменшуються (або залишаються незмінними);
- власний капітал залишається сталим, а зобов'язання і забезпечення

зменшуються;

- власний капітал зменшується повільніше, ніж зобов'язання і забезпечення.
1. Відсутність сум або їх скорочення за так званими «негативними» статтями розділу I пасиву балансу: непокритий збиток, неоплачений капітал, вилучений капітал, наявність яких впливає на зменшення величини власного капіталу.
 2. Збільшення абсолютної величини і підвищення частки довгострокового залученого капіталу в джерелах формування капіталу. Наявність довгострокових кредитів свідчить про зростання фінансових можливостей підприємства в оперативному маневруванні джерелами покриття його потреб, а отже, про довіру до підприємства з боку комерційних банків та інших кредиторів.
 3. Скорочення у динаміці сум поточної кредиторської заборгованості за видами та в цілому, зниження її частки в джерелах формування капіталу, зобов'язаннях і забезпеченнях, поточних зобов'язаннях і забезпеченнях. Якщо поточна кредиторська заборгованість зростає, то темп її приросту має бути меншим від темпу приросту оборотних активів (особливо високоліквідних активів), що матиме позитивний вплив на рівень платоспроможності підприємства.
 4. Приблизна рівновага між сумами і динамікою (темпами приросту) поточної кредиторської заборгованості та поточної дебіторської заборгованості, що є ознакою ефективних платіжно-розрахункових відносин підприємства.

Протилежні до наведених ознак і тенденцій вважатимуться негативними в оцінюванні фінансового стану підприємства за інформацією пасиву балансу.

Запитання для перевірки знань

1. Якою є загальна структурна побудова балансу (звіту про фінансовий стан)?
2. В якій послідовності будуються моделі рівності балансу?
3. Яким є основне балансове рівняння?
4. Що таке активи? Які ключові положення містить визначення активів?
5. Що таке необоротні активи? З яких видів вони складаються?
6. Що таке оборотні активи? З яких видів вони складаються?
7. У чому полягає сутність принципу нетто-балансу?
8. Що таке власний капітал? Які функції він виконує?
9. Що таке зобов'язання? На які види вони поділяються?
10. Що таке майновий стан підприємства? У чому полягає сутність скороченого аналітичного балансу?
11. Як будується актив скороченого аналітичного балансу?
12. У чому полягає сутність горизонтального (часового) і вертикального (структурного) аналізу скороченого аналітичного балансу?
13. Що є показниками горизонтального і вертикального аналізу активу скороченого аналітичного балансу?
14. Яка система структурних показників використовується в аналізі структури майна (активів)?
15. Що належить до основних позитивних характеристик майнового стану

підприємства з погляду загальної інформації активу балансу?

16. Як урахується фактор інфляції в аналізі динаміки загальної вартісної оцінки активів?

17. Що необхідно враховувати, оцінюючи інформацію розділу I активу балансу «Необоротні активи»?

18. Які ознаки і тенденції в майновому стані можна вважати позитивними за результатами аналізу статей розділу II активу балансу і. «Оборотні активи»?

19. Як будується пасив скороченого аналітичного балансу?

20. Які показники належать до горизонтального і вертикального аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу?

21. Яка система структурних показників використовується в аналізі структури джерел формування капіталу (пасивів)?

22. Які ознаки і тенденції у фінансовому стані підприємства можна вважати позитивними з погляду загальної інформації пасиву балансу?

23. За яких варіантів зміни складових пасиву підвищуватиметься частка власного капіталу в джерелах формування капіталу?

24. Як поділяються активи за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту?

25. Які види активів належать до матеріальних, нематеріальних, фінансових?

26. Що таке валові та чисті активи?

Теми рефератів

1. Поділ активів за рівнем ліквідності.
2. Класифікація видів активів (майна) за різними ознаками.
3. Поділ зобов'язань за формою забезпечення.
4. Показники що характеризують рух основних засобів.
5. Показники, що характеризують виробничий потенціал.
6. Аналіз нематеріальних активів.
7. Оборотні активи за ознакою сфери розміщення.
8. Фактори, що впливають на співвідношення власного і позикового капіталу.

Література: Основні підручники: 2, 4, 5. Допоміжна література: 1, 3, 7, 11.

Тема 3. Аналіз фінансової стійкості підприємства.

Навчальна мета заняття: розглянути поняття й види фінансової стійкості, проаналізувати показники рентабельності та фактори розподілу прибутку.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

1. Сутність фінансової стійкості та напрями її аналізу.
2. Система відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства.

3. Методика визначення типу фінансової стійкості підприємства.
4. Методика розрахунку і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

Методичні вказівки:

Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування.

Розроблена система показників, які у вітчизняній і світовій практиці використовуються для оцінки фінансової стійкості підприємства. Основними із них є:

- коефіцієнт концентрації власного капіталу(коефіцієнт автономії);
- коефіцієнт фінансової залежності;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами;
- коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості);
- коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу;
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами ;
- коефіцієнт відношення реальних активів і вартості майна;
- коефіцієнт поточних зобов'язань;
- коефіцієнт довгострокових зобов'язань та ін.

Основна мета аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його фінансовий стан.

До важливих економічних проблем належить визначення меж фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, відсутності коштів для розвитку виробництва та ефективної діяльності в цілому. Одночасно надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-фінансову діяльність, оскільки гальмує її розвиток унаслідок збільшення витрат підприємства на створення надлишкових запасів і резервів.

Наявні методики аналізу фінансової стійкості підприємства передбачають проведення досліджень у декілька етапів, склад і кількість яких, а також порядок розрахунку показників у різних літературних джерелах відрізняються залежно від завдань аналізу і тлумачення поняття «фінансова стійкість». Зазвичай аналіз фінансової стійкості проводиться у такій послідовності (напрями аналізу):

- 1) загальне оцінювання фінансової стійкості;
- 2) розрахунок за даними балансу (звіту про фінансовий стан) системи відносних показників (фінансово-економічних коефіцієнтів), які

характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури та стану майна і джерел формування капіталу;

3) розрахунок за даними балансу (звіту про фінансовий стан) системи абсолютних показників, які характеризують забезпеченість запасів джерелами формування і дають можливість визначити відповідний тип фінансової стійкості підприємства;

4) розрахунок за даними звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) і факторний аналіз показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

Запитання для перевірки знань

1. Що таке фінансова стійкість підприємства? Які її основні ознаки?
2. Які фактори впливають на фінансову стійкість підприємства?
3. За якими напрямками проводиться аналіз фінансової стійкості підприємства?
4. Що передбачає загальне оцінювання фінансової стійкості?
5. На які групи поділяють відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємств?
6. Якими є економічний зміст, порядок розрахунку та нормативні значення (оптимальна динаміка) показників структури джерел формування капіталу?
7. Якими є економічний зміст, порядок розрахунку та нормативні значення (оптимальна динаміка) показників стану оборотних активів?
8. Якими є економічний зміст, порядок розрахунку та оптимальна динаміка показників стану основного капіталу?
9. Які особливості необхідно враховувати під час розрахунку коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості підприємства?
10. За якими напрямками проводиться аналіз відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства?
11. Які етапи включає методика визначення типу фінансової стійкості підприємства?
12. Які показники характеризують наявність відповідних джерел формування запасів?

Теми рефератів

1. розрахунок показників забезпеченості запасів за відповідними джерелами їх формування.
2. Ознаки типів фінансової стійкості.
3. Показники вихідної інформації, що використовуються для розрахунку порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.
4. Розрахунок та економічний зміст показника порогу рентабельності.
5. Розрахунок та економічний зміст показника запасу фінансової стійкості.
6. Аналіз факторів формування показника порогу рентабельності.
7. Аналіз факторів формування показника запасу фінансової стійкості

Література: Основні підручники: 1, 4, 7. Допоміжна література: 3, 13, 14.

Тема 4. Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства.

Навчальна мета заняття: розглянути с склад, структуру й класифікацію визначення платоспроможності та ліквідності підприємства.

Кількість годин - 4 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 4.1 Економічний зміст категорій «ліквідність» і «платоспроможність».
- 4.2 Аналіз ліквідності балансу.
- 4.3 Оперативний аналіз платоспроможності.

Методичні вказівки:

Ліквідність розглядається у двох аспектах:

- як час, необхідний для продажу активу;
- як сума, одержана від продажу активу.

При цьому слід розрізняти поняття ліквідності сукупних активів (як можливість їх швидкої реалізації в разі банкрутства і самоліквідації підприємства) та поняття ліквідності оборотних активів, що забезпечує поточну платоспроможність підприємства.

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов’язань підприємства його активами (платіжними засобами), строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов’язань.

Ліквідність підприємства – більш широке за змістом поняття, ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу характеризує якість управління активами, тобто передбачає пошук платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації майна).

Основна формальна ознака ліквідності підприємства – перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над поточними зобов’язаннями і забезпеченнями. Чим більше це перевищення, тим сприятливішим є фінансовий стан підприємства з погляду ліквідності.

Наслідками низького рівня ліквідності є неспроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов’язання і забезпечення, що призводить, у свою чергу, до інтенсивного продажу необоротних активів, а в найгіршому випадку – неплатоспроможності та банкрутства.

З категорією ліквідності тісно пов’язане поняття платоспроможності, яке характеризує здатність підприємства до вчасного і повного виконання платіжних зобов’язань.

Платоспроможність – це наявність у підприємства грошей та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення.

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов’язань підприємства активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає терміну погашення зобов’язань. Від ступеня ліквідності балансу залежить

платоспроможність установи. Основною ознакою ліквідності – формальне перевищення вартості оборотних активів над короткостроковими пасивами. І чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан має заклад з позиції ліквідності.

Методична послідовність аналізу ліквідності балансу включає такі етапи.

I етап. Групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності, тобто швидкості перетворення у гроші

II етап. Групування пасивів балансу за ознакою терміновості сплати, тобто строків погашення зобов'язань і забезпечень

III етап. Побудова розрахункової таблиці, у якій шляхом порівняння величин відповідних груп активів і пасивів (А1–П1, А2–П2, А3–П3) визначаються надлишки (нестачі) платіжних засобів для покриття зобов'язань і забезпечень.

IV етап. На підставі інформації розрахункової таблиці формулювання висновку щодо характеру ліквідності балансу підприємства.

V етап. Розрахунок загального показника ліквідності (ЗПЛ) для комплексного оцінювання динаміки ліквідності балансу

Запитання для перевірки знань

1. У чому полягає сутність категорій ліквідності: ліквідності активів, ліквідності балансу, ліквідності підприємства?
2. Що таке платоспроможність? Які основні ознаки платоспроможності підприємства?
3. Як класифікують види платоспроможності за окремими ознаками?
4. Як оцінюється статична і динамічна платоспроможність?
5. Що визначає поточна і перспективна платоспроможність?
6. Який спостерігається зв'язок між категоріями «ліквідність» і «платоспроможність»?
7. Як здійснюється групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності?
8. На які групи поділяють пасиви балансу за ознакою терміновості сплати?
9. Які є варіанти висновків щодо характеру ліквідності балансу?
10. Як визначити поточну і перспективну ліквідність балансу?
11. Як розраховують та аналізують динаміку загального показника ліквідності?

Теми рефератів

1. Економічний зміст, порядок розрахунку та нормативні значення відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства.
 2. Коефіцієнти, що характеризують рівні платоспроможності.
 3. Коефіцієнти абсолютної ліквідності, швидкої ліквідності та загальної ліквідності.
 4. Інтереси користувачів аналітичної інформації.
 5. Висновки за результатами оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності.
 6. Оцінка поточної платоспроможності підприємства.
 7. Мета і принципи складання платіжних календарів.
- Література: Основні підручники: 1, 5, 7. Допоміжна література: 11, 12, 14.

Тема 5. Аналіз грошових потоків.

Навчальна мета заняття: розглянути сутність грошової системи та її вплив на суб'єкти господарювання; проаналізувати альтернативні форми грошових потоків.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 5.1 Економічний зміст і класифікація грошових потоків.
- 5.2 Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
- 5.3 Напрями аналізу та система показників оцінювання грошових потоків.

Методичні вказівки:

Грошові потоки – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрачання грошей, які генеруються господарською діяльністю підприємства.

Рух грошових потоків є надзвичайно важливою інформацією для фінансового менеджера. Поняття «грошовий потік підприємства» є агрегованим, що включає в свій склад багаточисельні види цих потоків, обслуговуючих господарську діяльність. З метою забезпечення ефективного цілеспрямованого управління грошовими потоками їх необхідно відповідно систематизувати.

Рух грошових коштів підприємства відображається у формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» або формі № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)» (НП(С)БО 1). Метою його складання є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Під час складання фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. У звіті про рух грошових коштів розгорнуто наводяться суми надходжень і витрачання грошових коштів підприємства, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду.

Для забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства та формування необхідної інформації у звітності використовуються два методи – прямий і непрямий.

За прямого методу грошовий потік розраховується як різниця між надходженням грошових коштів і витратами, пов'язаними з їх витрачанням. Отже, прямий метод спрямований на одержання даних, що характеризують як валовий, так і чистий потік грошей підприємства. Застосовуючи цей метод,

використовують безпосередньо дані бухгалтерського обліку щодо всіх видів надходжень і витрачань грошових коштів.

Перевагою прямого методу є те, що він дає змогу оцінити загальні суми надходження і витрачання грошових коштів підприємства, виявити статті, що формують найбільший рух грошей у розрізі видів діяльності. Інформація, отримана за умови застосування прямого методу, використовується для прогнозування грошових потоків. Однак цей метод не розкриває взаємозв'язку величини фінансового результату та величини зміни коштів, зокрема не показує, чому виникає ситуація, коли прибуткове підприємство є неплатоспроможним.

Непрямий метод базується на основному положенні бухгалтерського обліку, що активи мають дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу (складовою якого є прибуток), і полягає у коригуванні фінансового результату на величини змін активів, зобов'язань та інших балансових рахунків.

Перевагою непрямого методу є те, що він дає можливість провести оцінювання грошових потоків на основі інформації звітності, практично не використовуючи дані аналітичного обліку, а з аналітичного погляду – пов'язати отриманий фінансовий результат і зміни грошових коштів.

Головна мета аналізу грошових потоків полягає в оцінюванні здатності підприємства генерувати грошові кошти визначеного розміру та в установленні строки, що необхідні для здійснення запланованих витрат. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення обсягів і структури грошових коштів за джерелами надходження;
- дослідження основних напрямів витрачання грошових коштів;
- виявлення рівня достатності формування грошових потоків за видами діяльності, необхідних для нормального функціонування підприємства;
- визначення ефективності використання грошових коштів у процесі
- операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- вивчення факторів і прогнозування збалансованості та синхронізації додатного і від'ємного грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення поточної та перспективної платоспроможності підприємства;
- інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень з оптимізації грошових потоків.

Запитання для перевірки знань

1. У чому полягає сутність статичного і динамічного підходів до характеристики грошових коштів?
2. Що таке грошові потоки? Як поділяються грошові потоки за напрямом руху грошових коштів?
3. Як визначається чистий грошовий потік?
4. Як поділяються грошові потоки за видами діяльності?
5. У чому полягає зміст надлишкового і дефіцитного грошових потоків?
6. Що таке регулярні та дискретні грошові потоки?
7. Як поділяються регулярні грошові потоки?

8. Як поділяються грошові потоки за черговістю здійснення платежів?
9. Які є види грошових потоків за масштабами обслуговування господарського процесу?
10. Як побудована форма № 3 (3-н) «Звіт про рух грошових коштів»?
11. У чому полягає сутність прямого і непрямого методів визначення грошових потоків?
12. Якими є їх переваги і недоліки?

Теми рефератів

1. Алгоритм визначення зміни величини грошових коштів за звітний період.
2. Головна мета і завдання аналізу грошових потоків.
3. Послідовність проведення аналізу грошових потоків підприємства.
4. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування грошових потоків.
5. Ліквідний грошовий потік.
6. Ритмічність і синхронність грошових потоків.
7. Показники рентабельності грошових потоків

Література: Основні підручники: 2, 5, 6. Допоміжна література: 1, 11, 14, 15.

Тема 6. Аналіз ефективності використання капіталу.

Навчальна мета заняття: розглянути показники забезпеченості капіталом; проаналізувати джерела його формування та фінансування.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 6.1 Завдання та інформаційне забезпечення аналізу ефективності використання капіталу.
- 6.2 Факторний аналіз показників фінансових результатів.
- 6.3 Аналіз оборотності оборотних активів.
- 6.4 Аналіз рентабельності діяльності підприємства за системою показників.

Методичні вказівки:

В умовах ринкової економіки прибуток є найважливішим чинником стимулювання підприємницької діяльності, основним джерелом економічного і соціального розвитку підприємства та держави. Важливе значення прибутку зумовлене його функціями:

- оцінювальною: прибуток – критерій ефективності діяльності;
- стимулюючою: прибуток – мета, що визначає поведінку суб'єктів господарювання в економічному середовищі;
- фондоутворювальною: 1) на макрорівні прибуток є базою економічного розвитку держави, оскільки через систему оподаткування мобілізуються необхідні кошти до державного бюджету; 2) на мікрорівні прибуток є джерелом зростання ринкової вартості підприємства;

– соціальною: на основі розподілу і використання прибутку задовольняються різноманітні соціальні потреби працівників підприємства та суспільства в цілому.

Комплексною метою аналізу ефективності використання капіталу є визначення повноти та якості отримання прибутку, оцінювання динаміки абсолютних і відносних показників, з'ясування спрямованості, рівня та частки впливу окремих факторів на зміну фінансових результатів і рентабельності, виявлення й оцінювання можливих резервів їх зростання.

Основні завдання аналізу ефективності використання капіталу:

- загальне оцінювання обсягів, динаміки, структури та якості фінансових результатів діяльності підприємства;
- виявлення факторів і кількісне вимірювання їх впливу на зміну фінансових результатів (порівняно з планом і попередніми періодами);
- аналіз показників оборотності оборотних активів;
- оцінювання рентабельності роботи підприємства за системою показників, визначення впливу факторів на їх зміну;
- встановлення можливостей одержання прибутку з урахуванням ресурсного потенціалу підприємства та кон'юнктури ринку, оцінювання обґрунтованості плану (прогнозу) фінансових результатів;
- визначення резервів збільшення суми прибутку та підвищення показників ефективності використання капіталу, розроблення рекомендацій стосовно їх практичного впровадження з метою зростання рівня прибутковості бізнесу.

Джерелами інформації для проведення аналізу ефективності використання капіталу є такі.

1. Фінансова звітність: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 3 (З-н) «Звіт про рух грошових коштів», форма № 4 «Звіт про власний капітал», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

2. Статистична звітність: форма № 1-підприємництво «Звіт про основні показники діяльності підприємства», для сільськогосподарських підприємств: форма № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та інші.

3. Податкова звітність: декларація про податок на прибуток підприємства.

4. Дані рахунків бухгалтерського обліку (44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», рахунки класів 7 «Доходи і результати діяльності», 8 «Витрати за елементами», 9 «Витрати діяльності»), первинні документи (розрахунки, довідки, накладні, рахунки тощо), облікові реєстри.

Інші джерела: бізнес-план підприємства, фінансовий план (розрахунковий баланс доходів і витрат), матеріали маркетингових досліджень, висновки аудиторських перевірок, результати попередніх аналітичних досліджень тощо

Основними факторами, які впливають на швидкість обороту оборотних активів підприємства, є:

- характер діяльності, тобто галузева належність (промисловість, сільське господарство, будівництво, торгівля і т. д.);

- тривалість операційного циклу;
- масштаб діяльності (малий, середній або великий бізнес);
- територіальний розподіл споживачів продукції та постачальників ресурсів;
- кількість і різноманітність ресурсів, які використовуються;
- система розрахунків за товари, роботи, послуги;
- рівень платоспроможності ділових партнерів;
- відповідність фактичного рівня інфляції визначеним макроекономічним параметрам на бюджетний рік;
- кваліфікація фінансових менеджерів підприємства.

Прискорення обертання оборотних активів має велике значення для забезпечення стабільності фінансового стану підприємства, що пояснюється такими факторами.

По-перше, прискорення оборотності оборотних активів зменшує потребу в них, дає змогу підприємству вивільняти частину оборотних коштів або для їх використання в економіці (абсолютне вивільнення), або для додаткового виробництва продукції (відносне вивільнення). Підприємство, що має меншу величину оборотних активів, але ефективніше їх використовує, здатне забезпечити такі самі результати діяльності, як і підприємство з більшою величиною коштів, але з повільнішим їх обертанням.

По-друге, за рахунок прискорення оборотності вивільняються май-нові елементи оборотних засобів, зменшується відносна потреба в запасах сировини, матеріалів, палива, незавершеного виробництва тощо, а отже, вивільняються і грошові активи, раніше вкладені в ці запаси. Вивільнені гроші дають можливість підвищити платоспроможність підприємства.

По-третє, прискорення оборотності на тій чи іншій стадії кругообігу коштів (наприклад, скорочення часу перебування матеріалів на складах) створює передумови для прискорення обороту на інших стадіях.

Економічний зміст та порядок розрахунку показників оборотності оборотних активів.

Запитання для перевірки знань

1. У чому полягає значення аналізу ефективності використання капіталу?
2. Які функції виконує прибуток?
3. Які основні завдання вирішує аналіз ефективності використання капіталу?
4. Які джерела інформації використовують для проведення аналізу ефективності використання капіталу?
5. Як визначаються категорії «доходи», «витрати», «прибуток», «збиток», «сукупний дохід» відповідно до НП(С)БО 1?
6. Як класифікують види діяльності підприємства?
7. Що таке звичайна, операційна, основна, фінансова, інвестиційна діяльність?
8. На які види поділяються доходи підприємства? Як вони визначаються?
9. На які види поділяються витрати підприємства?
10. За якими економічними елементами групують витрати операційної діяльності?
11. В якій послідовності формуються фінансові результати за даними форми №2

- «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»?
12. Як розраховують фінансові результати за видами діяльності підприємства?
 13. Які показники використовують в аналізі структури фінансових результатів?
 14. За якими критеріями оцінюється якість прибутку?
 15. За якою схемою та з використанням якої адитивної моделі проводиться факторний аналіз валового прибутку (збитку)?
 16. Як визначається вплив трьох факторів на зміну фінансового результату від реалізації окремого виду продукції?
 17. За якими схемами та з використанням яких адитивних моделей проводиться факторний аналіз фінансового результату (прибутку, збитку) від операційної діяльності?
 18. За якими схемами та з використанням якої адитивної моделі проводиться факторний аналіз фінансового результату (прибутку, збитку) до оподаткування?

Теми рефератів та доповідей

1. За якими схемами та з використанням яких адитивних моделей проводиться факторний аналіз чистого фінансового результату: прибутку (збитку)?
2. Які економічний зміст та порядок розрахунку показників оборотності оборотних активів?
3. Які варіанти висновків можливі за результатами розрахунку й аналізу динаміки показників оборотності оборотних активів?
4. Як розраховують величину відносного вивільнення з господарської діяльності (додаткового залучення до господарської діяльності) оборотних активів у результаті зміни їх оборотності?
5. В якій послідовності розраховують вплив середньорічної вартості оборотних активів і коефіцієнта обертання оборотних активів на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)?
6. Як проводиться розрахунок загальної додаткової потреби (вивільнення) оборотних активів за умови прогнозованого збільшення чистого доходу?
7. Як визначається сума додаткового (недоодержаного) прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів?
8. Що таке рентабельність?
9. Як поділяються показники рентабельності?
10. Якими є економічний зміст і порядок розрахунку показників рентабельності та окупності витрат (витратних показників)?
11. Охарактеризуйте економічний зміст і порядок розрахунку показників рентабельності реалізованої продукції (дохідних показників).
12. Дайте характеристику економічного змісту і порядку розрахунку показників рентабельності та окупності капіталу (активів) (ресурсних показників).
13. За якою методикою проводиться факторний аналіз рентабельності (збитковості) одного виду продукції? За якою методикою проводиться факторний аналіз рентабельності (збитковості) продажу одного виду продукції?
14. За якою моделлю та в якій послідовності проводиться факторний аналіз

показника загальної рентабельності (збитковості) сукупного капіталу?
 15. За якою моделлю та в якій послідовності проводиться факторний аналіз показника загальної рентабельності (збитковості) власного капіталу?

Література: Основні підручники: 2, 4, 6. Допоміжна література: 1, 10, 13, 14.

Тема 7. Аналіз кредитоспроможності підприємства.

Навчальна мета заняття: розглянути сутність, склад і структуру активів; проаналізувати необхідність та методи визначення кредитоспроможності підприємства

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 7.1 Сутність кредитоспроможності та нормативно-методичне забезпечення її оцінювання.
- 7.2 Вимоги до кредитної документації (справи) боржника.
- 7.3 Загальні вимоги до оцінювання ризиків невиконання зобов'язань боржником – юридичною особою.

Методичні вказівки:

Фінансовий аналіз є важливим елементом оцінювання кредитоспроможності позичальника фінансовими менеджерами банку і підприємства. Кредитоспроможність – це одна з умов виникнення і здійснення кредитних відносин, які виникають між банком (кредитором) і суб'єктом підприємницької діяльності (боржником) із приводу надання кредиту позичальнику в грошовій формі на умовах повернення у певний строк зі сплатою процентів.

У «Положенні про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» (затвердженого постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р., із змінами) наводиться таке визначення: «кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитних операцій і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки».

З урахуванням особливостей кредитування в Україні, застосовано таку схему оцінювання банком кредитоспроможності боржника – юридичної особи: загальна характеристика боржника → оцінювання фінансового стану боржника шляхом розрахунку інтегрального показника → аналіз ефективності проекту, що кредитується, та оцінювання ризиків, пов'язаних із ним → прийняття рішення про кредитування.

Одним із найважливіших елементів аналізу кредитоспроможності є оцінювання комерційним банком фінансового стану боржника, на підставі

результатів якого визначається значення коефіцієнта ймовірності дефолту.

Відповідно до «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» банк здійснює оцінювання фінансового стану боржника – юридичної особи шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника.

Алгоритм оцінювання фінансового стану боржника – юридичної особи включає взаємопов'язані етапи.

Перший етап. Виходячи з належності підприємства відповідно до законодавства України до великого, середнього або малого та виду його економічної діяльності, обирається модель розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи.

Підприємство є великим і має вид економічної діяльності – сільське господарство.

Другий етап. За даними фінансової звітності підприємства розраховуються фінансові показники, які використовуються для визначення відповідних їм показників та інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи. Значення фінансових показників (K_i) та відповідних їм показників (X_i) відображаються у відповідній таблиці.

Третій етап. Проводиться розрахунок інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи.

Четвертий етап. Визначається клас боржника – юридичної особи залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале).

Компонентами кредитного ризику є:

а) імовірність дефолту (PD) – компонент (коефіцієнт) розрахунку розміру кредитного ризику, що відображає ймовірність припинення виконання боржником/контрагентом своїх зобов'язань;

б) втрати в разі дефолту (LGD) – компонент (коефіцієнт) розрахунку розміру кредитного ризику, що відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника/контрагента;

в) експозиція під ризиком (EAD) – компонент розрахунку розміру кредитного ризику, що відповідає боргу за активом, який перебуває під ризиком дефолту боржника/контрагента.

Банк визначає кредитний ризик за активами з дотриманням таких принципів:

1) переваги сутності здійснюваних банком активних операцій над їх формою, який, зокрема, передбачає, що банк:

- забезпечує повну та адекватну оцінку кредитного ризику під час здійснення розрахунку розміру кредитного ризику за активом як на індивідуальній, так і на груповій основі;

- установлює для боржника/контрагента економічно обґрунтовані періодичність та розмір сплати ним боргу;

2) своєчасності та повноти виявлення кредитного ризику, який, зокрема, передбачає, що під час оцінки кредитного ризику за активом банк ураховує:

- наявну інформацію про боржника/контрагента, у тому числі публічну;

інформацію щодо зловживань і шахрайства; репутацію боржника/контрагента; якість менеджменту; відносини боржника/контрагента з іншими банками-кредиторами/контрагентами, у тому числі його кредитну історію;

- мету проведення боржником кредитної операції та її відповідність профілю його господарської діяльності;
- ступінь взаємозв'язку банку з боржником/контрагентом, включаючи наявність розрахункового рахунку в банку, разові відносини тощо;
- макро- та мікроекономічні фактори, що впливають на фінансовий стан та/або бізнес-діяльність боржника/контрагента, поточний стан економіки, стан галузі, до якої належить боржник/контрагент, включаючи його спроможність виконувати свої зобов'язання перед банком, іншими банками-кредиторами/контрагентами, залежність діяльності боржника/контрагента від (специфічних) ринків постачання/збуту продукції/послуг, фактори ризику, пов'язані з об'єктом кредитування тощо;
- усю наявну інформацію, необхідну для здійснення банком адекватної оцінки кредитного ризику, у тому числі достовірну фінансову звітність боржника/контрагента;
- схильність боржника/контрагента до діяльності в нових, високоризикових сферах діяльності тощо;
- ступінь впливу групи юридичних осіб під спільним контролем або групи пов'язаних контрагентів на фінансовий стан боржника – юридичної особи;
- прогноз макро- та мікроекономічних факторів, ринкових умов, що впливають на майбутні умови діяльності боржника/контрагента та можуть погіршити його здатність виконувати свої зобов'язання перед банком, зокрема, очікувані: підвищення процентних ставок, збільшення рівня безробіття, зміни в правовому, економічному або технологічному середовищі функціонування боржника/контрагента, зниження попиту на товари/послуги боржника/контрагента;

3) адекватності оцінки розміру кредитного ризику, яка, зокрема, передбачає, що банк під час оцінки кредитного ризику за активом ураховує:

- надійність та стабільність платоспроможності боржника/контрагента, що, зокрема, підтверджується результатами аналізу його платоспроможності за останні кілька років, надійності та стабільності бізнесу;
- зіставлення розміру боргу боржника/контрагента, валюти та строків погашення боргу з обсягами його діяльності, очікуваними грошовими потоками, що генеруватимуться такою діяльністю, що, зокрема, підтверджується фінансовою звітністю/доходами боржника/контрагента, відповідними статистичними даними. Якщо валюта боргу відрізняється від валюти очікуваних грошових потоків для погашення боргу банк ураховує ризик перерахунку однієї валюти в іншу;
- позитивний досвід щодо фактичного стану виконання укладених боржником/контрагентом контрактів/угод, спроможність контрагентів боржника/контрагента забезпечувати виконання зобов'язань перед ним тощо;
- спрямування боржником отриманих кредитних коштів на цілі, що відповідають виду, обсягу та складності здійснюваної ним господарської

діяльності;

- готовність акціонерів/власників боржника/контрагента брати на себе відповідальність за виконання боржником/контрагентом зобов'язань перед банком, що, зокрема, підтверджується наявністю достатнього обсягу власного (акціонерного) капіталу боржника/контрагента, наданими акціонерами/власниками боржника/контрагента гарантіями щодо погашення боргу (за потреби) тощо;

4) застосування банком способів (методів) зниження кредитного ризику, що об'єктивно, з дотриманням принципу обережності, забезпечують його мінімізацію. Зокрема, щодо отриманого банком забезпечення є об'єктивні докази існування (наявності); доступності; оцінки ринкової вартості; страхування; контролю банком за належністю стану, схоронністю, вибуттям/заміною забезпечення; можливістю відчуження забезпечення на користь банку;

5) урахування власного досвіду банку під час оцінки кредитного ризику шляхом застосування судження управлінського персоналу/колегіального органу банку в частині:

- розширення за потреби переліку факторів, передбаченого Положенням № 351, що впливають на клас боржника/контрагента та спричиняють його коригування в бік пониження (погіршення);

- визначення значень компонентів кредитного ризику (PD та LGD) за активом у межах діапазонів, передбачених Положенням № 351, а також складової компонента LGD – обсягу інших надходжень від боржника, крім вартості наданого заставодавцем забезпечення (RC);

- оцінки впливу на фінансовий стан боржника – юридичної особи ризиків унаслідок його участі в групі юридичних осіб під спільним контролем та/або групі пов'язаних контрагентів;

- доведення відсутності впливу однієї або більше ознак дефолту, визначених Положенням № 351, на дефолт боржника/контрагента;

- формування висновків про спроможність боржника/контрагента попри наявні фінансові труднощі обслуговувати борг;

- розширення за потреби переліку подій та/або ознак дефолту боржника/контрагента, передбачених Положенням № 351;

б) достатності та адекватності розроблених банком внутрішніх положень (правил, процедур, контролів), застосування яких забезпечує належну оцінку кредитного ризику за активними банківськими операціями і унеможливорює її викривлення.

Запитання для перевірки знань

1. Які є варіанти тлумачення поняття «кредитоспроможність»?

2. Які системи оцінювання кредитоспроможності боржника застосовують у міжнародній практиці?

3. Які елементи включає схема оцінювання банком кредитоспроможності боржника – юридичної особи?

4. Які основні вимоги до оцінювання фінансового стану боржника – юридичної особи містяться у «Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»?
5. Які методики та процедури повинні передбачати внутрішньобанківські положення щодо визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями?
6. Які дані повинна містити кредитна документація (справа) боржника?

Теми рефератів та доповідей.

1. Із застосуванням якої логістичної моделі банк розраховує інтегральний показник фінансового стану божника – юридичної особи?
2. Від чого залежить розрахунок інтегрального показника фінансового стану божника – юридичної особи?
3. Як визначаються фінансові показники для розрахунку інтегрального показника фінансового стану божника – юридичної особи?
4. Як встановлюється клас боржника – юридичної особи?
5. Що таке активна банківська операція (актив), кредитний ризик, дефолт боржника/контрагента?
6. Що є компонентами кредитного ризику?
7. Із дотриманням яких принципів банк визначає кредитний ризик за активами?

Література: Основні підручники: 2, 4, 6. Допоміжна література: 1, 10, 13, 14.

Тема 8. Оцінювання виробничо-фінансового левериджу.

Навчальна мета заняття: розглянути необхідність і значення оцінки фінансового левереджу.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 8.1 Оцінювання виробничого левериджу.
- 8.2 Оцінювання фінансового левериджу.
- 8.3 Економічний зміст і факторний аналіз ефекту фінансового важеля.

Методичні вказівки:

Фінансова стійкість підприємства визначається насамперед оптимальною структурою майна (активів) і джерел формування капіталу (пасивів). У фінансовому аналізі процес оптимізації структури активів і пасивів підприємства з метою збільшення прибутку називається левериджем (leverage). Леверидж перекладається з англійської як важіль і в буквальному розумінні означає дію невеликої сили, за допомогою якої можна переміщувати досить важкі предмети. Стосовно економіки леверидж розглядається як певний фактор, незначна зміна якого може привести до суттєвої зміни результативного

показника.

Отже, леверидж – це важіль, незначною зміною якого можна суттєво змінити результати виробничо-фінансової діяльності підприємства, важіль впливу на зміну структури активів і пасивів балансу з метою отримання приросту прибутку.

Розрізняють три види левериджу:

- виробничий (операційний);
- фінансовий;
- виробничо-фінансовий (операційно-фінансовий).

Фінансова стійкість підприємства багато в чому залежить від того, наскільки оптимально поєднуються окремі види активів балансу (зокрема, основний та оборотний капітал) і, відповідно, постійні та змінні витрати. Взаємозв'язок між обсягом виробництва, постійними та змінними витратами відображає показник виробничого (операційного) левериджу, від рівня якого залежить величина прибутку та фінансова стійкість підприємства. Виробничий леверидж – це потенційна можливість впливати на прибуток від реалізації продукції шляхом зміни структури собівартості та обсягу продажу. Чутливість зміни прибутку залежно від зміни обсягу продажу пов'язана з тим, що в структурі собівартості є постійні витрати, які незмінюються залежно від зміни обсягу продукції. Тому чим більший обсяг продукції, тим менше постійних витрат припадає на кожен її одиницю.

Вплив фінансових витрат на чистий прибуток відображає категорія фінансового левериджу. Це пов'язано з дією плеча фінансового важеля (співвідношення позикового і власного капіталу). Отже, фінансовий леверидж характеризує взаємозв'язок між чистим прибутком та співвідношенням позикового і власного капіталу.

Фінансовий леверидж, як і виробничий, також пов'язаний з ризиком, але не з виробничим, а фінансовим. Фінансовий ризик – це ризик, який визначається неможливістю сплати процентів за кредитами.

Чим більший обсяг залучених коштів і більша сума сплачених процентів, тим вищий рівень фінансового левериджу. Зміна структури джерел формування капіталу у бік збільшення частки позикового капіталу зумовлює зростання фінансового ризику, хоча при цьому і досягається більший чистий прибуток.

Ефект фінансового важеля відображає рівень додаткового чистого прибутку на власний капітал за різних варіантів структури джерел формування капіталу і показує, на скільки відсотків підвищиться рентабельність власного капіталу в результаті залучення позикових коштів у діяльність підприємства. Він виникає, коли рентабельність сукупного капіталу вища від процента за кредит.

Запитання для перевірки знань

1. Що таке леверидж? Які є види левериджу?
2. Охарактеризуйте економічний зміст виробничого левериджу. Як визначається рівень виробничого левериджу?

3. Яким є економічний зміст фінансового левериджу?
4. Як визначається рівень фінансового левериджу?
5. Як визначається коефіцієнт виробничо-фінансового левериджу?

Теми рефератів та доповідей

1. В яких випадках виникає ефект фінансового важеля?
2. Як проводиться розрахунок ефекту фінансового важеля? З яких компонентів він складається?
3. Що таке позитивний і негативний ефект фінансового важеля?
4. Які фактори впливають на ефект фінансового важеля?
5. В якій послідовності проводиться факторний аналіз ефекту фінансового важеля.

Література: Основні підручники: 1, 2, 6. Допоміжна література: 5, 8, 10.

Тема 9. Аналіз ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства.

Навчальна мета заняття: розглянути методи інвестиційної привабливості; проаналізувати систему бізнес-планування суб'єктів господарювання.

Кількість годин - 4 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 9.1 Комплексне оцінювання ділової активності підприємства за системою показників оборотності.
- 9.2 Аналіз стійкості економічного зростання.
- 9.3 Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості.
- 9.4 Аналіз ринкової активності підприємства.
- 9.5 Аналіз інвестиційної привабливості підприємства.

Методичні вказівки:

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті виявляється насамперед у швидкості обертання його активів і пасивів. Економічне значення оборотності полягає у тому, що від неї залежить величина необхідних підприємству ресурсів для здійснення процесу виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

На швидкість обороту окремих видів майна і джерел формування капіталу впливають такі фактори:

- галузь економіки;
- обсяги діяльності підприємства;
- тривалість виробничого циклу;
- кількість видів та обсяги ресурсів, які використовуються;
- територіальне розташування постачальників та інших ділових партнерів;
- система розрахунків за продукцію (товари, роботи, послуги);
- платоспроможність клієнтів;

- якість банківського обслуговування;
- облікова політика підприємства;
- кваліфікація працівників апарату управління;
- рівень інфляції тощо.

Основні показники ділової активності – це різноманітні показники оборотності активів і пасивів, які за змістом поділяються на декілька груп:

- 1) коефіцієнти обертання – кількість оборотів, які здійснюють окремі види активів і пасивів протягом періоду, що аналізується;
- 2) тривалість одного обороту (в днях) – середній період, протягом якого кошти, вкладені в діяльність підприємства, проходять усі стадії одного кругообігу;
- 3) коефіцієнти завантаження є оберненими показниками до коефіцієнтів обертання; характеризують величину відповідних видів активів, що припадає на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- 4) величина вивільнених (додатково залучених) активів є розрахунковим абсолютним показником, який пов'язаний з прискоренням або уповільненням оборотності активів; характеризує економічний ефект за рахунок прискорення оборотності;
- 5) операційний цикл – це час між придбанням матеріалів, їх використанням у виробництві, реалізацією готової продукції та отриманням грошових коштів;
- 6) фінансовий цикл – це час, протягом якого грошові кошти вилучені з обороту.

Основні показники стійкого економічного зростання підприємства такі.

1. Стабільні або зростаючі темпи приросту активів. При цьому важливо врахувати вплив інфляції на зміну вартості майна підприємства.
2. Приріст обсягів довгострокового фінансування (довгострокові інвестиції та довгострокове залучення капіталу) за параметрами реальної прибутковості та оптимістичного ризику.
3. Збільшення величини власного капіталу (абсолютний приріст і стійкі темпи зростання) насамперед за рахунок акціонерної діяльності та фінансових результатів.
4. Прискорення оборотності активів, що зумовлює їх вивільнення для розширення підприємницької діяльності.

Співвідношення динаміки показників обсягів виробництва продукції та величини ресурсів (витрат) визначає характер економічного зростання. Економічне зростання може бути досягнуте екстенсивним або інтенсивним шляхом. Перевищення темпів зростання обсягів виробництва продукції над темпами зростання витрат або ресурсів свідчить про інтенсивний тип економічного зростання.

Запитання для перевірки знань

1. У чому полягає сутність ділової активності як комплексної характеристики діяльності підприємств?
2. В якій послідовності проводиться аналіз ділової активності підприємства?

3. Які показники використовуються для кількісного вимірювання внутрішньої ділової активності?
4. Що таке «золоте правило економіки підприємства»? Які співвідношення показників динаміки його характеризують?
5. Які кількісні та якісні параметри характеризують ділову активність підприємства у зовнішньому економічному середовищі?
6. Які зовнішні та внутрішні фактори впливають на ділову активність підприємства?
7. На які групи поділяються показники оборотності активів і пасивів?
8. Які фактори впливають на швидкість обороту окремих видів майна і джерел формування капіталу?
9. Який порядок розрахунку коефіцієнтів обертання активів і пасивів? Охарактеризуйте їх економічний зміст.
10. Як визначається тривалість операційного і фінансового циклів?
11. Які основні показники характеризують стійкість економічного зростання підприємства?
12. Як розраховують коефіцієнт стійкості економічного зростання? Який його економічний зміст

Теми рефератів та доповідей

Як проводиться розрахунок показників комплексного оцінювання дебіторської заборгованості?

Яким є їх економічний зміст?

Які є шляхи прискорення погашення дебіторської заборгованості?

Як проводиться розрахунок показників комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості? Яким є їх економічний зміст?

Як проводиться порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості?

Яка система показників використовується для оцінювання ринкової активності підприємства?

Що таке дивідендна політика? Які показники її характеризують?

Література: Основні підручники: 1, 2, 6. Допоміжна література: 7, 12, 14.

Тема 10. Короткостроковий прогноз фінансового стану підприємства.

Навчальна мета заняття: розглянути методи фінансового планування; проаналізувати систему бізнес-планування суб'єктів господарювання.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

10.1 Сутність, етапи та методи прогнозування фінансового стану підприємства.

10.2 Формування прогнозової фінансової звітності.

10.3 Багатофакторні моделі діагностики ймовірності банкрутства.

Методичні вказівки:

Процес розробки прогнозів називається прогнозуванням. Прогнозування – це наукове виявлення імовірних шляхів та результатів розвитку соціально-економічних явищ та процесів на підставі аналізу тенденцій розвитку.

У процесі прогнозування виділяють такі види економічних прогнозів:

1. За масштабом прогнозування – мікро- і макроекономічні прогнози.
2. За часом упередження (прогнозованим періодом):
 - оперативні – період прогнозування до одного місяця; ґрунтуються на припущенні, що в прогнозованому періоді не відбудеться суттєвих як кількісних, так і якісних змін в об'єкті дослідження; оцінка подій – кількісна;
 - короткострокові – від одного місяця до року; припускають тільки кількісні зміни показників;
 - середньострокові – від одного до п'яти років; формуються виходячи з кількісних і якісних змін об'єкта прогнозування, причому кількісні зміни переважають над якісними;
 - довгострокові – не менше п'яти років; формуються виходячи з якісно-кількісних змін об'єкта прогнозування, причому якісні зміни переважають над кількісними.
3. За функціональним призначенням (напрямами прогнозування):
 - пошукові – прогнозування того, як розвиватиметься об'єкт дослідження при збереженні існуючих тенденцій розвитку. Ці прогнози ґрунтуються на умовному продовженні в майбутньому тенденцій розвитку об'єкта в минулому і сьогодні, та відволікається від умов (факторів), здатних змінити ці тенденції;
 - нормативні – визначення шляхів і термінів досягнення можливого стану об'єкта прогнозування в майбутньому, прийнятого як мета. Ці прогнози, на відміну від пошукових, розробляються у зворотному порядку: від заданого стану в майбутньому до існуючих тенденцій і змін у світлі поставленої мети.

Фінансове прогнозування – це передбачення імовірного фінансового стану держави, галузі, підприємства. Фінансове прогнозування передуює стадії складання фінансових планів, розробляє концепцію фінансової політики на певний період. Метою фінансового прогнозування є визначення реально можливого обсягу фінансових ресурсів, джерел їх формування, напрямків їх використання на період, що прогнозується.

Короткостроковий прогноз фінансового стану підприємства дає можливість визначити на поточний період усі джерела фінансування розвитку, сформувати структуру доходів і витрат, забезпечити постійну платоспроможність, а також визначити структуру активів і джерел формування капіталу на кінець планового періоду.

Методика фінансового прогнозування складається з трьох етапів:

- 1) підготовчий етап, на якому здійснюється збір та первинна обробка

інформації про фінансовий стан підприємства;

2) аналіз фінансового стану підприємства, який дозволяє виявити основні фактори, що впливають на його зміну;

3) прогнозування фінансового стану та його моделювання в залежності від цілей прогнозування.

На основі прогнозів складають фінансові плани. На відміну від планів, прогнози по своїй суті мають імовірнісний, альтернативний, варіантний характер. Отже, прогнозування є базою розроблення фінансових планів.

- отриманих даних;
- екстраполяція – вивчення попереднього розвитку об'єкта і перенесення закономірностей цього розвитку в минулому і теперішньому на майбутнє;
- моделювання – дослідження пошукових і нормативних моделей прогнозованого об'єкта з метою визначення потенційних або очікуваних змін у його стані.

За результатами короткострокового фінансового прогнозування розробляються три основні документи:

- прогноз руху грошових коштів;
- прогноз звіту про фінансові результати;
- прогноз бухгалтерського балансу.

У процесі оцінювання та прогнозування структури джерел формування капіталу приймають до уваги такі показники:

- 1) середні темпи зростання фінансових ресурсів, які формуються з власних джерел;
- 2) мінімальна частка власного капіталу в загальному обсязі джерел формування капіталу;
- 3) рентабельність власного капіталу;
- 4) співвідношення оборотних і необоротних активів підприємства;
- 5) мінімальний рівень ліквідних активів, які забезпечують поточну платоспроможність підприємства.

Усі активи підприємства поділяють на три групи:

- 1) необоротні;
- 2) постійна частина оборотних активів;
- 3) змінна частина оборотних активів.

На структуру джерел формування капіталу впливають такі фактори:

- галузеві особливості підприємства;
- тривалість операційного циклу;
- стадія життєвого циклу підприємства;
- ступінь конкурентоспроможності продукції;
- кон'юнктура товарних і фінансових ринків;
- рівень прибутковості діяльності підприємства.

Запитання для перевірки знань

1. Що таке прогноз і прогнозування?

2. Як класифікуються економічні прогнози?
3. Що таке фінансове прогнозування? З яких етапів воно складається?
4. Яким є зміст способів прогнозування?
5. Що таке кількісні, якісні та комбіновані методи прогнозування фінансового стану підприємства?
6. Як поділяються методи прогнозування фінансового стану за набором прогнозованих показників?
7. Яким є зміст детермінованих методів, стохастичних методів і методів експертних оцінок у прогнозуванні фінансового стану підприємства?
8. Як поділяються методи прогнозування фінансового стану за характером прогнозної інформації?
9. Що таке історична і прогнозна фінансова звітність?
10. Які документи розробляються за результатами короткострокового фінансового прогнозування?
11. Яким є механізм розроблення прогнозного звіту про фінансові результати і прогнозу руху грошових коштів?

Теми рефератів та доповідей

1. Як складається прогнозний баланс?
2. Який порядок побудови моделі Альтмана для діагностики ймовірності банкрутства?
3. Який порядок побудови моделі Спрінгейта для діагностики ймовірності банкрутства підприємства?
4. Який порядок побудови тестів на ймовірність банкрутства Лису і Таффлера?
5. Який порядок розрахунку показника діагностики платоспроможності Конана і Гольдера?
6. Який порядок побудови універсальної дискримінантної функції для діагностики ймовірності банкрутства підприємства?
7. Які причини ускладнюють використання в Україні зарубіжних багатофакторних моделей діагностики ймовірності банкрутства

Література: Основні підручники: 1, 5, 7. Допоміжна література: 11, 12, 14.

Тема 11. Аналіз фінансового стану неплатоспроможних підприємств та запобігання їх банкрутству.

Навчальна мета заняття: розглянути симптоми й фактори фінансової кризи на підприємстві; проаналізувати фінансове забезпечення ліквідаційних процедур.

Кількість годин - 4 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

11.1 Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства.

11.2 Оцінювання задовільності (незадовільності) структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності підприємства.

Методичні вказівки:

Причинами неплатоспроможності підприємства можуть бути:

- помилки в розрахунках планових обсягів виробництва та реалізації продукції, її собівартості;
- невиконання планових показників виробництва та реалізації продукції, порушення її структури й асортименту, погіршення якості;
- порушення договорів поставки, в умовах конкуренції втрата ринків збуту продукції, постійних покупців і замовників;
- збільшення витрат за всіма видами господарської діяльності, підвищення собівартості продукції;
- невиконання плану прибутку і, як наслідок, нестача власних джерел фінансування підприємства;
- уповільнення оборотності оборотних активів унаслідок формування понаднормативних запасів сировини, матеріалів, готової продукції та значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість;
- зниження платоспроможності, банкрутство клієнтів та партнерів;
- інфляційні процеси, збільшення податкового навантаження, високий рівень штрафних санкцій за невчасну чи неповну сплату податків;
- інші причини (збитки від стихійного лиха, зростання конкуренції з боку закордонних виробників, зміна митних процедур тощо).

Діагностичний аналіз видів неплатоспроможності підприємства доцільно проводити:

- на підготовчому етапі:
- по-перше, з метою з'ясування фактичного фінансового стану; при цьому кількість звітних періодів визначається підприємством самостійно;
- по-друге, перед поданням заяви до суду; рівень платоспроможності розраховується не менше ніж за 6 місяців до порушення справи про банкрутство, тобто за два останні звітні квартали;
- на етапі розпорядження майном – на дату порушення
- справи про банкрутство та на дату проведення зборів комітету кредиторів, на яких визначатиметься можливість санації;
- на етапі санації – на дату початку виконання плану санації і потім щоквартально на кожну звітну дату аж до закінчення справи про банкрутство, тобто останній раз – на дату складання звіту керуючого санацією.

Неплатоспроможність є одним із перших сигналів банкрутства і з фінансового погляду означає, що підприємство:

- поглинає ресурси або засоби кредиторів (постачальників, банків, власних працівників, акціонерів);

Крім розглянутих коефіцієнтів оцінювання структури балансу, є й інші різноманітні критерії, що дають можливість прогнозувати ймовірність

потенційного банкрутства підприємства, серед яких виокремлюють основні та допоміжні.

До основних належать показники з несприятливим рівнем або динамікою, які свідчать про можливі фінансові ускладнення, що в найближчій перспективі може призвести до банкрутства, зокрема:

- перевищення граничного рівня простроченої кредиторської заборгованості за кредитами банків і позиками;
- невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами, акціонерами;
- висока частка простроченої дебіторської заборгованості;
- тенденція зниження показника частки власного капіталу у валюті балансу та досягнення його критичного рівня (5 %)
- низькі значення коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- низький рівень прибутковості або збитковості діяльності тощо.

До допоміжних критеріїв належать показники, несприятливий рівень або динаміка яких не є підставою для розгляду поточного фінансового стану як критичного, але вони сигналізують про можливість різкого його погіршення, якщо не вжити термінових запобіжних заходів. Цими критеріями можуть бути:

- порушення ритмічності та тривалі зупинки виробництва;
- недостатня увага до технічного і технологічного оновлення;
- недостатня диверсифікація діяльності;
- неефективна інвестиційна політика;
- участь у судових справах сумнівного характеру;
- втрата ключових ділових партнерів;
- звільнення за власним бажанням провідних фахівців апарату управління.

Запитання для перевірки знань

1. Що таке неплатоспроможність підприємства? Які її причини?
2. Як визначають ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності?
3. Що таке банкрутство? У чому полягає сутність фінансової кризи на підприємстві?
4. Якими можуть бути види фінансової кризи? Які фактори їх зумовлюють?
5. Які критерії оцінювання структури балансу використовуються для прогнозування можливого банкрутства підприємств?
6. За виконання яких умов структура балансу визнається задовільною (незадовільною), а підприємство платоспроможним (неплатоспроможним)?

Теми рефератів

1. Основні та допоміжні критерії прогнозування ймовірності потенційного банкрутства.
2. Показники за допомогою яких проводиться оцінювання перспектив втрати (можливостей відновлення) платоспроможності.

3. Варіанти зміни структури балансу, що дозволяють підвищити коефіцієнт загальної ліквідності.
4. Підвищення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами.
5. Санація платоспроможності боржника.
6. Заходи з поліпшення структури оборотних активів

Література: Основні підручники: 1, 5, 7. Допоміжна література: 11, 12, 14.

Тема 12. Стратегічний аналіз фінансового ризику та напрями його зменшення.

Навчальна мета заняття: розглянути симптоми й фактори фінансового ризику та напрями його зменшення.

Кількість годин - 2 години (денна форма навчання)

Навчальні питання:

- 12.1 Сутність і класифікація фінансових ризиків підприємства.
- 12.2 Методи стратегічного аналізу фінансових ризиків.
- 12.3 Напрями зменшення фінансового ризику.

Методичні вказівки:

Причини появи фінансових ризиків пов'язані, по-перше, із розвитком товарно-грошових відносин, по-друге, з невизначеністю та непередбаченістю багатьох економічних явищ, їх багатокритеріальністю, конфліктністю.

Фінансові ризики є невід'ємною характеристикою фінансових рішень, тому однією із функцій банківської системи є мінімізація негативних інфляційних тенденцій та розподіл ризику між учасниками (останній залежить від зміни валютних курсів, відсоткових ставок, ціни на товар та акції).

Процес управління ризиками включає широкий спектр дій, які можуть бути представлені як послідовність наступних етапів:

- усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;
- аналіз та оцінка ризику;
- мінімізація або обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління;
- здійснення постійного контролю за рівнем ризиків із застосуванням механізму зворотного зв'язку.

Невизначеність досягнення того чи іншого результату господарської діяльності підприємства визначена впливом екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) факторів.

До екзогенних факторів невизначеності належать: політична

нестабільність, соціально-економічна напруженість, національні, міжетнічні сутички; регіональні та галузеві особливості розвитку; нестійкість фінансового ринку та національної валюти, інфляція; потреба в інвестиціях, споживчий попит. Перелічені фактори ризику формують макросередовище функціонування підприємства.

Ендогенні фактори невизначеності безпосередньо залежать від діяльності підприємства та обумовлені неможливістю точного прогнозування її основних параметрів. До ендогенних факторів належать зміни:

- технології та структури основних виробничих фондів, їх функціонального та економічного зношення;
- місткості ринку збуту, обсягів виробництва, конкурентоспроможності підприємства;
- постійних і змінних витрат, рентабельності виробництва, прибутковості інвестованого та власного капіталу;
- джерел фінансування діяльності підприємства, вартості позикового, залученого і розміщеного капіталу.

Ендогенні фактори невизначеності на підприємстві породжують низку ризиків у сфері фінансування виробничо-господарської діяльності підприємства.

Залежно від рівня прийняття рішень можна виділити два види ризиків: глобальні та локальні.

До ризиків поточної діяльності відносять:

- ризик помилкових дій з боку фінансових менеджерів (ризик упущеної вигоди, збільшення поточних витрат, зменшення платоспроможності та ін.);
- ризик впливу стихійних сил (виникнення форс-мажорних обставин).

З довгостроковим (стратегічним) розвитком підприємства пов'язані ті види ризиків, які впливають на формування фінансової політики з окремих аспектів фінансово-господарської діяльності. До таких ризиків можна віднести інфляційний ризик, інвестиційний, емісійний, процентний, податковий, ризик втрати фінансової стійкості і т. ін.

Залежно від тривалості впливу негативних факторів на фінансові результати підприємства всі ризики можна класифікувати на:

- довгострокові ризики (пов'язані зі стійкими негативними тенденціями економічного розвитку);
- короткострокові ризики (пов'язані зі зміною ринкової кон'юнктури).

Залежно від причини виникнення ризику бувають систематичними і несистематичними.

Система управління фінансовими ризиками є сукупністю взаємопов'язаних принципів і організаційно-економічних засобів та елементів ресурсного забезпечення, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ступеня ризиків.

Основними факторами створення та функціонування системи управління фінансовими ризиками на підприємствах виступають:

- визначення чітких цілей управління фінансовими ризиками;
- встановлення етапів процесу управління фінансовими ризиками та детальна характеристика процедур на кожному з них;
- розроблення методики оцінювання рівня фінансових ризиків;
- раціональний вибір інструментів управління фінансовими ризиками;
- інформаційне забезпечення процесів управління фінансовими ризиками;
- формування системи мотивації зниження рівня фінансових ризиків;
- урахування витрат, пов'язаних з управлінням фінансовими ризиками;
- організаційна самостійність процесу управління фінансовими ризиками.

Запитання для перевірки знань

1. Що таке ризик? Які фактори впливають на наявність і рівень ризику?
2. Які види виділяють у структурі сукупного ризику?
3. Що таке фінансовий ризик? За якими ознаками класифікуються фінансові ризики?
4. Яким є зміст ризику зниження фінансової стійкості та ризику неплатоспроможності?
5. Як визначається зміст фінансових ризиків: інвестиційного, інноваційного, інфляційного, процентного, депозитного, кредитного, податкового, валютного, цінового, структурного, криміногенного?
6. Чим характеризуються зовнішній і внутрішній, постійний і непостійний, прогнозовані та не прогнозовані фінансові ризики?
7. Якими є основні сфери ризику діяльності підприємства?
8. Що є позитивними і негативними наслідками ризиків?

Теми рефератів

1. Послідовність аналізу фінансового ризику.
2. Зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків.
3. Методи, що використовуються під час оцінювання ймовірності виникнення фінансових ризиків.
4. Система управління фінансовими ризиками.
5. Формування ефективної моделі управління фінансовими ризиками.
6. Зміст основних інструментів (напрямів) зменшення фінансового ризику.
7. Форми диверсифікації ризиків.

Література: Основні підручники: 1, 5, 7. Допоміжна література: 11, 12, 14.

Квест: «Аналіз фінансової діяльності суб'єкта»

Збираються усі команди.

Командам пропонується обрати капітана, придумати назву, слоган і

підготувати виступ-презентацію щодо системи фінансового аналізу суб'єкта господарювання (15 хв.).

Модератор пояснює правила гри.

Правила гри: Критерієм визначення переможця є проведений по елементний аналіз господарської діяльності. Час для проведення аналізу дорівнює 45 хв.

Етап 1. Капітани здійснюють жеребкування щодо вибору елементів фінансового стану, а саме: показники ліквідності, показники ділової активності, показники фінансової стійкості, показники прибутковості

Етап 2. За запропонованою інформаційною базою здійснюється розрахунок показників.

Етап 3. Спираючись на визначених показниках команда надає висновок щодо діяльності суб'єкта та пропонує шляхи вдосконалення фінансово-економічної та надає пропозиції щодо вдосконалення системи господарювання.

4. Рекомендована література, інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Бардин О. Я. Методологічні засади управління грошовими потоками підприємств / О. Я. Бардин // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 4. – С. 105–109.
2. Власюк Т. М. Методичні підходи до аналізу грошових потоків підприємства / Т. М. Власюк, О. М. Волинець, Н. І. Новіцька // Вісник КНУТД. – 2014. – № 3. – С. 36–46.
3. Елисеенко К. А. Теоретико-методические аспекты выявления резервов роста рентабельности / К. А. Елисеенко // Экономика и управление : новые вызовы и перспективы – 2013 – № 4 – С. 153–156.
4. Жук О. І. Основні показники аналізу ефективності маркетингових інвестицій / О. І. Жук // Вісник «Економіка. Проблеми економічного становлення» – 2013 – № 3 – С. 44–50.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р., із змінами [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
6. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (нова редакція). Закон України № 4212-VI від 22.12.2011 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua>
7. Карковська В. Я. Особливості оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств / В. Я. Карковська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.13 – С. 252–259.
8. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 476 від 11.04.2013 р., із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
9. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Затверджено наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.), [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>
10. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р., із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
11. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посібник / [О. В. Сметанко, І. С. Шарапова, В. О. Горбачьов, та ін. ; за ред. О. В. Сметанко]. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 456 с.
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
13. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту на

- сільськогосподарських підприємствах: монографія / Т. Г. Камінська, Л. С. Шатковська, А. М. Шиш та ін.; за ред. к.е.н., доцента Т. Г. Камінської. – Київ : ЦП «Компринт», 2013. – 329 с.
14. Організація і методика економічного аналізу : [навч. посібник] / [Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко та ін.]. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
 15. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Бухгалтерський тижневик «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua>
 16. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями / Затверджено постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р., із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
 17. Саленко О. В. Шляхи визначення ступеню ефективності діяльності підприємства / О. В. Саленко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013 – № 4 (24) – С. 62–71.
 18. Ступницька Т. М. Аналіз факторів, що впливають на зміну рентабельності основного капіталу, за методом «Дюпон» / Т. М. Ступницька, О. С. Гула // Економіка харчової промисловості № 3(19) – 2013 – С. 21–23.
 19. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Ю. М. Тютюнник, Л. О. Дорогань-Писаренко, С. В. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2016. – 430 с.
 20. Федішин М. П. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств для цілей планування / М. П. Федішин // Економічний аналіз. 2016 рік. Том 25. № 2.
 21. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>.
 22. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 11 квітня 2013 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1524201-08>.
 23. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України від 19 січня 2006 р. № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26 жовтня 2010 р. № 1361). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4dee-b07c-c66c2aa28e03&title>.
 24. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/sp:max100>.
 25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
 26. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Бухгалтерський тижневик

- «Дебет-Кредит». URL: <http://www.dtkk.com.ua> .
27. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
 28. Селіверстова Л. С., Скрипник О. В. Фінансовий аналіз: навч.- метод. посіб. / за заг. ред. С. М. Безрутенка. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. 274 с.
 29. Сметанко О. В., Шарапова І. С., Горбачьов В. О., Бурдюг Н. В., Коваленко Г. С., Сорокіна О. С. Моделі і методи прийняття рішень в аналі- зі та аудиті : навч. посіб. / за ред. О. В. Сметанко. Київ: ЦУЛ, 2013. 456 с.
 30. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина І. Полтава: РВВ ПДАА, 2014. 358 с.
 31. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина ІІ. Полтава: РВВ ПДАА, 2014. 394 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua>
3. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua>
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Електроні підручники та посібники для спеціальності 071 «Облік і оподаткування». URL: <https://suem.edu.ua/sites/default/files/2021-02/pidruchniki-oblik-i-opodatкування.pdf>
6. Бухоблік і податки в Україні. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/>